

JUKKA TERÄS
Tekniikan tohtori, MBA
Nordregio

Älykäs erikoistuminen ja maaseutupolitiikka

Euroopan unionin innovaatiopolitiikan yhdeksi kulmakiveksi on viime vuosina muodostunut älykäs erikoistuminen (*smart specialisation*) – maiden ja alueiden tulee tunnistaa ja valita omat vahvuusalueensa, joihin tulevaisuuden panostukset ja investoinnit kohdennetaan. Älykkäällä erikoistumisella pyritään uusien innovaatioiden synnyttämiseen etenkin suuntaamalla tutkimus- ja kehityspanoksia valituille erikoisaloille. Käsitteen kehittämisen taustalla oli Euroopan unionin tavoite vastata etenkin Yhdysvaltojen ja Japanin tutkimus- ja kehitysinvestointeihin ja innovaatiopolitiikkaan alueiden innovaatiopotentiaalin entistä tehokkaammalla hyödyntämisellä (Foray & van Ark 2007). Älykkään erikoistumisen käsite, toimintamalli ja prosessi tuotiin Euroopan komission Eurooppa 2020 -strategian perustaksi, ja Euroopan unionin rakennerahasto-ohjelmat 2014–2020 laadittiin pohjautumaan älykkään erikoistumisen käsitteeseen. Älykkään erikoistumisen strategioiden tavoitteena on kaikkien alueiden, niin suurten kaupunkien kuin syrjäisten maaseutualueidenkin, innovaatiopolitiikan löytäminen ja kehittäminen yrittäjämäisen etsinnän avulla (Virkkala 2015). Toimintamallin käyttöönottoa Euroopan unionin alueilla vauhdittaa merkittävästi se, että alueiden tulee ns. *ex ante* -ehdon mukaan laatia älykkään erikoistumisen strategia, jotta alueet ovat oikeutettuja hyödyn-

tämään EU:n rakennerahasto-ohjelman varoja (Foray ym. 2012).

Älykkään erikoistumisen ohjelmaa pidetään Euroopan toistaiseksi kunnianhimoisimpana alueellisten innovaatioiden kehitysohjelmana (Morgan 2016). Toimintamallin käyttöönottoa ja soveltamista varten on Espanjan Sevillassa sijaitsevaan EU Joint Research Centreen perustettu älykkään erikoistumisen alusta (*EU JRC S3 Platform*). Sevillan älykkään erikoistumisen alusta tarjoaa alueiden käyttöön älykkään erikoistumisen oppaita, tapahtumia ja koulutusta. Seville Platform on lisäksi organisoinut vertaisarviointiprosessin, jossa alueet pääsevät esittelemään älykkään erikoistumisen strategioitaan muiden alueiden aluekehittäjille ja saavat palautetta ohjelmiansa jatkokehittämiseen. Seville Platform on lisäksi aktiivisesti edistänyt älykkään erikoistumisen temaattisten verkostojen perustamista. Ensimmäinen temaattinen verkosto käynnistettiin energia-alalle vuonna 2015.

Älykkään erikoistumisen toimintamalli perustuu yrittäjämäisen löytämisen prosessiin (*entrepreneurial discovery process*). Siinä yksityisen ja julkisen sektorin toimijat yhdessä etsivät toiminta-alueita (*domains*), joihin perustuen alueiden ja alueiden toimijoiden on mahdollisuus jatkossa menestyä. Älykäs erikoistuminen pyrkii toteuttamaan Eurooppa 2020 -strategian mukaisesti älykästä, kestävää ja osallistavaa innovaatiopolitiikkaa.

On huomattava, että älykäs erikoistuminen ei rajaudu pelkästään niin sanotuille huipputekniikan aloille, vaan tavoitteena on hyödyntää alueen koko innovaatiopotentiaali kattaen myös muun muassa palveluinnovaatiot ja sosiaaliset innovaatiot.

Toimintamallin soveltaminen maaseutualueille ja harvaan asutuille alueille herättää kiinnostusta sekä aluekehitys- ja innovaatiotutkimuksen että aluekehitystoimijoiden piirissä. Älykäs erikoistuminen pyrkii kehittämään kaikkien alueiden, myös perifeeristen maaseutualueiden innovaatiopotentiaalia (Virkkala 2015, 46). Keskeinen kysymys maaseutualueiden ja harvaan asuttujen alueiden kannalta on, kykenevätkö älykkään erikoistumisen strategiat, toimintamallit sekä toimenpideohjelmat tarjoamaan maaseutu ympäristöön ja harvaan asutuille alueille uutta kehittämisenäkökulmaa – ja ennen kaikkea konkreettista lisäarvoa.

Tässä katsauksessa kuvataan älykkään erikoistumisen käyttöönottoa Euroopan unionissa sekä esitellään alan keskeistä kirjallisuutta maaseutualueiden näkökulmasta. Katsaus esittelee lisäksi toimintamallin käyttöönottoa etenkin pohjoisten harvaan asuttujen alueiden näkökulmasta. Lapin älykäs maaseutuklusteri esitellään katsauksessa esimerkkinä toimintamallin soveltamisesta Suomen maaseutualueille. Katsauksen lopuksi pohditaan älykkään erikoistumisen mahdollisuuksia maaseutupolitiikan terävöittäjänä tulevaisuudessa.

Älykkään erikoistumisen toimintamalli

Älykkään erikoistumisen strategiaprosessi koostuu seuraavista pääkokonaisuuksista: alueen lähtötilanneanalyysi innovaatiopotentiaalinalin näkökulmasta, innovaatiohallinnon kuvaus, yhteisen tulevaisuuden vision kuvaus alueella, mahdollisten erikoistumisalojen tunnistaminen, politiikkavaihtoehtojen kuvaaminen ja tiekartan laatiminen, sekä strategian arviointi- ja seurantaprosessin kuvaus. Strategiaprosessin keskeiset periaatteet ja toimintamalli on kuvattu Euroopan komission julkaisemassa älykkään erikoistumisen oppaassa (Foray ym. 2012).

Yrittäjämäisen löytämisen prosessi (*entrepreneurial discovery process*) on yksi toimintamallin keskeisiä käsitteitä. Prosessiin kutsutaan mukaan laajapohjainen toimijajoukko alueen yrityksistä, tutkimus- ja koulutuslaitoksista, kehitysyhtiöistä sekä aluekehitysviranomaisista. On tärkeää huomata, että kyseessä ei ole yrittäjien keskinäinen harjoitus eikä myöskään ulkopuolisille asiantuntijoille ulkoistettu prosessi, vaan alueen toimijoiden yhteinen ponnistus. Yrittäjämäisen löytämisen prosessissa alueet tunnistavat ja arvioivat toimijoiden yhteistyöllä toiminta-aloja (*domains*), joilla alueet voivat tulevaisuudessa menestyä alueen lähtökohdista ja alueen resurssien ja kehittymisedellytysten pohjalta. Paikkaperustainen aluekehittäminen on olennainen osa alueiden älykkään erikoistumisen prosessia. Tarkoitus ei ole, että alueet kopioivat toistensa ohjelmia, vaan että alueen resurssit ja myös ongelmat otetaan huomioon laadittaessa älykkään erikoistumisen ohjelmaa. On myös tärkeää varmistaa, että prosessiin osallistuvat kaikki merkittävät alueen kehitysorganisaatiot kuten yritykset, tutkimus- ja koulutuslaitokset ja välittäjäorganisaatiot.

Toiminta-alojen (*domains*) tunnistamisen ja arvioinnin osalta on huomattava, että alueet pyrkivät tunnistamaan perinteiden sektorianalyysin sijasta erikoistumisaloja, jotka ovat rajatumpia kuin kokonaiset sektorit, mutta laajempia kuin yksittäiset yritykset (ks. Foray 2015, Mäenpää & Teräs 2018). Esimerkkinä älykkään erikoistumisen toiminta-alojen tunnistamisesta voidaan mainita Ruotsin Värmlannin älykkään erikoistumisen strategia. Värmlannin alueen keskeisten teollisuussektorien (metsäteollisuus, terästeollisuus, valmistava teollisuus, tietotekninen teollisuus) osaamisen sekä tulevaisuuden kehittymismahdollisuuksien pohjalta on yhteisellä prosessilla tunnistettu älykkään erikoistumisen toiminta-aloiksi metsäpohjainen biotalous, hyvinvointipalvelujen digitalisointi sekä kehittyneet valmistusmenetelmät. (Region Värmland 2015, 17.)

Alueiden kiinnostusta älykkään erikoistumisen kansainväliseen yhteistyöhön ja verkostoitumiseen kuvaa se, että EU JRC S3 Platformin toimintaan on elokuuhun 2018 mennessä rekisteröitynyt alueita 38 maasta (joidenkin valtioiden osalta rekisteröinti

on tehty kansallisella tasolla). Suomesta on rekisteriin liittynyt 16 aluetta (EU JRC S3 Platform 2018).

Älykäs erikoistuminen ja maaseutualueet

Älykkään erikoistumisen toimintamalli tähtää erityyppisten alueiden innovaatiopotentiaalin löytämiseen ja kehittämiseen. Tutkimusaineistoa toimintamallin käyttöönotosta ja vaikutuksista Euroopan alueilla on toistaiseksi varsin niukasti käytettävissä, johtuen toimintamallin soveltamisesta vasta nykyisen EU-ohjelmakauden 2014–2020 tarkoituksiin. Tutkimus- ja arviointiaineistoa saadaan lähivuosina enenevässä määrin käyttöön alueiden raportoidessa kokemuksistaan.

Euroopan komissio on arvioinut älykästä erikoistumista etenkin maaseutualueiden näkökulmasta (Da Rosa Pires ym. 2014). Raportissa todetaan innovaatiopolitiikassa tähän asti käytettyjen toimintamallien merkittäväksi puutteeksi se, että maaseutuinnovaatiot ovat jääneet liiaksikin suurten kaupunkien merkittävien innovaatiokeskittymien varjoon. Raportissa todetaan, että älykkään erikoistumisen toimintamallilla on mahdollisuuksia vastata tähän puutteeseen. Raportin mukaan älykäs erikoistuminen avaa maaseutualueille mahdollisuuden saattaa yhteen kansallinen ja alueellinen innovaatiopolitiikka ja innovatiivinen kehitys myös maaseutualueilla – joilla innovaatiopolitiikan yksi painopiste on kuitenkin erikoistumisen lisäksi, ja joissakin tapauksissa erikoistumisen asemesta, laajentuminen eli diversifointi myös perinteisen maanviljelyksen ulkopuolisille aloille. Raportissa tuodaan myös esille toimijoiden yhteistyön ja verkostoitumisen sekä toimialarajoja ylittävien hankkeiden erityinen merkitys maaseutualueilla.

EU JRC S3 Platform on arvioinut älykästä erikoistumista myös Euroopan harvaan asuttujen alueiden näkökulmasta (Teräs ym. 2015). Raportin empiriaosassa on arvioitu muun muassa Suomen Lapin, Ruotsin Västerbottenin ja Norjan Nordlandin älykkään erikoistumisen kokemuksia ja toimintamalleja. Raportin mukaan harvaan asuttuja alueita ei tule lähtökohtaisesti pitää alikehittyneinä

alueina, vaan alueina joilla on erityisiä haasteita, mutta myös erityisiä resursseja ja mahdollisuuksia. Esimerkiksi luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen ja luonnonolosuhteisiin liittyvä asiantuntemus avaavat toimintamallille kiinnostavia näkymiä Euroopan harvaan asutuilla alueilla. Raportti painottaa harvaan asuttujen alueiden tiiviimpää verkostoitumista muihin alueisiin ja alueiden ulkopuolisen asiantuntemuksen hyödyntämistä tehokkaammin, jotta älykkään erikoistumisen erikoisalajat menestyvät harvaan asutuilla alueilla.

Esimerkkinä älykkään erikoistumisen strategioiden käyttöönotosta pohjoisessa Euroopassa voidaan mainita Pohjois-Euroopan harvaan asuttujen alueiden NSPA (Northern Sparsely Populated Areas) -verkosto. NSPA-verkosto edustaa 14 maakuntaa/läänää Itä- ja Pohjois-Suomessa, Keski- ja Pohjois-Ruotsissa ja Pohjois-Norjassa. Verkoston tavoitteena on lisätä EU-instituutioiden ja muiden sidosryhmien edustajien tietoisuutta pohjoisen harvaan asutuista alueista, niiden erityisolosuhteista ja harvaan asuttujen alueiden mahdollisuuksista vaikuttaa alueidensa kannalta olennaisiin EU:n politiikka-aloihin (NSPA 2018). NSPA-verkoston suomalaisjäsenet (Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Kainuu, Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo, Etelä-Savo) ovat valmistelleet alueellisen älykkään erikoistumisen strategiansa ja liittyneet Sevillan älykkään erikoistumisen alustaan.

Ruotsissa on monilla alueilla tähän mennessä kuvattu älykkään erikoistumisen strategia sulautettuna osaksi alueellisia tutkimus- ja innovaatiostrategioita. Esimerkiksi Norrbotten julkaisee varsinaisen älykkään erikoistumisen strategiansa syksyllä 2018. Norjassa on kiinnostusta älykkään erikoistumisen toimintamallin hyödyntämiseen. Pohjois-Norjan Nordlandissa on hyödynnetty toimintamallia ja laadittu innovaatiostrategia (Nordland County Council 2015), joka perustuu älykkään erikoistumisen toimintamalliin. On kiinnostavaa todeta, että Nordlandin lisäksi myös jotkut muut Euroopan unionin ulkopuoliset alueet ovat laatineet älykkään erikoistumisen periaatteeseen pohjautuvia alueellisia kehittämisstrategioita huolimatta siitä, että kyseessä olevat alueet eivät osallistu EU:n rakennerahasto-ohjelmaan.

OECD on laatinut katsauksen ”OECD Territorial Review: Northern Sparsely Populated Regions”, jossa arvioitiin Pohjois-Suomen, Pohjois-Ruotsin ja Pohjois-Norjan harvaan asuttujen alueiden tilaa ja tulevaisuuden kehittämismahdollisuuksia (OECD 2017). Katsauksen mukaan älykkään erikoistumisen käsitettä voidaan hyvin käyttää harvaan asuttujen alueiden kehittämisessä. OECD suosittaa Pohjois-Suomen osalta, että pohjoiset harvaan asutut alueet lisäävät yhteistyötä, jotta ne pystyvät hyödyntämään yhteiset älykkään erikoistumisen strategian tarjoamat mahdollisuudet ja luomaan yhteyksiä kotimaisiin kaupunkikeskuksiin (esimerkiksi Oulu, Tampere ja Helsinki), tutkimuslaitoksiin ja korkea-asteen oppilaitoksiin myös kansainvälisesti.

Lapin älykäs erikoistuminen ja maaseutuklusteri

Lappi on Suomen pohjoisin maakunta, jonka väkiluku vuonna 2017 lopussa oli 179 223 asukasta (Tilastokeskus 2018). Lapin pinta-ala on 100 367 neliökilometriä. Alueen elinkeinotoiminnan keskeisiä osia ovat teollisuus, etenkin Meri-Lapin prosessiteollisuus, kaivannaistoiminta, sekä varsinkin viime vuosina hyvään kasvuvauhtiin päässyt matkailu. Maatalouden tärkeimmät tuotantosuunnat ovat maidontuotanto, naudanlihan tuotanto, lammastalous, porotalous ja heinän viljely. (Kuha 2018.)

Lapin liitto käynnisti Lapin älykkään erikoistumisen ohjelman laatimisen vuonna 2012. Ohjelman laatimisella haluttiin yhtäältä selvittää, miten Lappi pääsee ensimmäisten Euroopan alueiden joukossa hyödyntämään älykkään erikoistumisen toimintamallia, ja toisaalta täsmentää ja asemoida alueen roolia arktisessa tutkimus- ja innovaatiokentässä. Vuonna 2013 julkaistiin Lapin älykkään erikoistumisen strategia *Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma* (Lapin liitto 2013). Lappi liittyi myös Sevillan älykkään erikoistumisen alustaan vuonna 2013 ja osallistui vuonna 2013 kansainväliseen älykkään erikoistumisen ohjelmien vertaisarviointiin.

Lapin arktisen erikoistumisen ohjelman vision 2030 mukaan Lappi on johtava arktisten luonnon-

varojen ja olosuhteiden hyödyntäjä sekä kaupallistaja. Se on myös kansainvälinen arktisen liikenteen, tiedon ja tietoliikenteen keskus. Tulevaisuuden kannalta keskiössä ovat alueen luonnonvarojen ja luonnonolosuhteiden kestävä hyödyntäminen sekä jalostusarvon kasvattaminen. Lapin arktisia kärkialoja ovat ennen kaikkea kaivos- ja metalliteollisuus, matkailu ja biotalous. Alueelle kertynyttä osaamista hyödynnetään strategian mukaan läpileikkaavasti useilla aloilla (Lapin liitto 2013).

Lapin älykkään erikoistumisen strategiatyötä seurasi vuosina 2014–2015 strategian implementointivaihe, jonka yhtenä keskeisenä tuloksena käynnistettiin viisi älykkään erikoistumisen klusteria: Arktinen teollisuus- ja kiertotalousklusteri, Arktinen muotoiluklusteri, Arktinen turvallisuusympäristöklusteri, Arktiset kehittämissympäristöt-klusteri sekä Arktinen älykäs maaseutuverkosto-klusteri (Teräs & Mäenpää 2016).

Arktisen älykkään maaseutuklusterin valmistelytyöhön osallistuivat Lapin liiton lisäksi ProAgria Lappi, Luonnonvarakeskus, Lapin ammattikorkeakoulu, Lapin yliopisto, Kemijärven kaupunki, Sodankylän kunta, Kemijärven Digipolis, Rovaniemen Kehitys ja monet muut alueen toimijat. Maaseutuklusterin johtajan Johannes Vallivaaran mukaan älykkään erikoistumisen klusterin avulla viedään lappilaista maaseutuosaamista ja erikoistuotteita kansainvälisille markkinoille entistä tehokkaammin.

”Vaikka Lapin maaseudulla on olemassa valtavat luonnonrikkauudet, emme hyödynnä niitä tällä hetkellä tarpeeksi tehokkaasti ja kestävästi. Lapin maaseutu ei suinkaan ole syrjässä kaikesta, vaan päinvastoin keskellä mielettömiä raaka-ainevarannoja, mikä takaa lähes rajattomat käyttömahdollisuudet kiertotalouden periaatteita hyödyntäen.” (ASE News 2017.)

Lapin maaseutuklusteri on noin 100 osajaan verkosto, joka keskittyy elintarvikkeiden jalostukseen ja hajautetun uusiutuvan energian tuotannon kehittämiseen. Maaseutuklusterin tavoitteena on estää maaseudun pääomapakoa ja osoittaa Lapin maaseudun toimijoille, että maaseudulla on hyvät mahdollisuudet kannattavaan liiketoimintaan. Klusterissa on laadittu kolme ohjelmaa ohjaamaan toimintaa: Lapin Arktisen biotalouden kehittämissuunnitelma, Lapin elintarvikeohjelma sekä Lapin

hajautetun uusiutuvan energian ohjelma.

Lapin älykkään erikoistumisen ohjelman maaseutuklusterin kehittämisen osana alueen maaseudun kehittämiseen on viime vuosina tuotu uusia, innovatiivisia tutkimus- ja verkostoitumishankkeita. Esimerkkinä voidaan mainita maa- ja metsätalousministeriön rahoittama Vihreän talouden hajautetun, kestävän ja kilpailukykyisen toimintamallin määrittely ja pilotointihanke VIHTA. Vuosina 2016–2018 toteutettiin Lapissa vihreän talouden pilotointiin tähtäävä demonstraatiohanke, jossa Saijan kylässä Sallassa ja Hämeenkylässä Posiolla luotiin toimintamalli paikalliselle, verkostoajatteluun pohjautuvalle vihreälle taloudelle. Hankkeen lähtökohtana oli saada paikalliset asukkaat huomaamaan kylässä oleva potentiaali (luonnonvara- ja ihmisresurssi) sekä luoda keinoja, joita paikalliset asukkaat, verkostomaisessa yhteistyössä lähialueen kylien kanssa, voivat hyödyntää ja siten itse ja yhdessä voivat toimia kyläyhteisön hyvinvoinnin ja elinvoimaisuuden lisäämiseksi. Lisäksi hankkeessa paneuduttiin relevanttien paikallisen tason indikaattoreiden etsimiseen. Hanke on toteutettu yhteistyössä Luonnonvarakeskuksen ja ProAgria Lapin kanssa. Lapin kyliin kyettiin luomaan toimijaverkosto ja sovellutus Agrohummallista. Agrohub-mallissa agrokeseksellä käsitellään kylän organisoitumista yhteisöksi, joka hyödyntää alueen raaka-aine- ja pääomaresurssit kestäväällä tavalla ja kiertotaloutta hyödyntäen. Agrohub on agrokeseksien yhteinen keskittymä ja toimintalusta. Agrohub-malli ja kyliin synnytetty ekosysteemi on toiminut myös Lapin älykkään maaseutuklusterin yhtenä tärkeänä kehityspohjana (Timonen ym. 2017, 116).

Lapin älykkään erikoistumisen ohjelma ja Lapin älykkään erikoistumisen klusterit ovat herättäneet laajaa kiinnostusta kansallisesti ja kansainvälisesti. Erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen harvaan asuttujen alueiden kehittämisen näkökulmasta on merkittävää, että Euroopan komissio valitsi Itä- ja Pohjois-Suomen alueen mukaan Alueiden elinkeinot murroksessa -pilottiin, joka käynnistyi vuonna 2018 (Regions in Industrial Transition 2018). Pilottiohjelma tarjoaa kasvuun ja työllisyyteen tähtäävää, älykkääseen erikoistumiseen perustuvaa asiantuntija-apua ja yhteistyön mahdollisuutta 11

pilot-alueelle Euroopassa. Itä- ja Pohjois-Suomen yhteisen Elinkeinot murroksessa (ELMO) -pilotin keskiössä ovat Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Kainuun, Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan alueiden älykkään erikoistumisen strategiat, joiden pohjalta Itä- ja Pohjois-Suomen alueet tiivistävät yhteistyötään ja valmistautuvat vuoden 2020 jälkeisen ajan EU-ohjelmatyöhön. ELMO-projektityö kohdentuu mm. puuteollisuuteen ja puurakentamiseen, vesiosaamiseen, elintarviketalouteen, biotalouteen (etenkin biojalostamot ja metsäbiotalous), kiertotalouteen ja teollisuuden sivuvirtoihin, matkailuun ja kaivannaisalaan (European Commission 2018, Lapin liitto 2018).

Osana ELMO-projektia järjestettiin elokuussa 2018 Rovaniemellä Itä- ja Pohjois-Suomen toimijoiden sekä kansainvälisten asiantuntijoiden yhteinen innovaatioleiri (*Innovation Camp*), jossa älykkään erikoistumisen strategioiden työryhmät valmistelivat kahden päivän tiiviin työskentelyn pohjalta esitykset haja-asutusalueiden erityishaasteisiin ja esittelivät tapahtuman lopuksi konkreettiset toimenpideesitykset Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien päättäjille. Innovation Camp on vuonna 2010 käyttöön otettu EU:n kehittämisinstrumentti, jossa alueen kehittämistä vastaavat asiantuntijat laativat 2–3 päivän yhteiskokouksista hyödyntäen ja Innovation Camp -menetelmää noudattaen konkreettisen toimenpide-esityksen valittuihin keskeisiin kehittämishaasteisiin (Rissola ym. 2017). Rovaniemen Innovation Camp 2018 -kehittämishaasteet koskivat Itä- ja Pohjois-Suomen tutkimus- ja kehittämissympäristöjä, yrittäjyyttä harvaan asutulla alueella, kehittämishankkeiden rahoitusta, maaseudun ja harvaan asutun alueen arvoketjujen tehostamista, sekä älykkään erikoistumisen prosessien tehostamista.

Älykäs erikoistuminen maaseutupolitiikan terävöittäjänä – havainnot

Älykäs erikoistuminen on uusi aluekehityksen käsite, toimintamalli ja ajattelutapa, joka haastaa alueet tarkistamaan aiempia toimintatapojaan. Käsite tarjoaa myös uusia tapoja alueen

tulevaisuuden menestystekijöiden analysointiin ja alueen keskeisten toimijoiden yhteistyöhön. Maaseutujen ja harvaanasuttujen alueiden kehittämisen kannalta älykäs erikoistuminen tuo runsaasti uusia näkökulmia.

Älykkään erikoistumisen toimintamallilla on mahdollisuuksia tarkentaa aiempia innovaatiopolitiikassa käytettyjä toimintamalleja, joissa pääpaino on ollut selvästi huipputekniikan innovaatioissa isoimmassa kasvukeskuksissa ja yliopistopaikkakunnilla. Toimintamalli avaa kanavan maaseutuinnovaatioiden parempaan hyödyntämiseen ja näkyvyyteen osana alueiden älykkään erikoistumisen strategioita ja toimintaohjelmia. Asialla on laajempaa kansallista merkitystä: kovenevassa kansainvälisessä kilpailussa tarvitsemme koko Suomen innovaatiopotentialin hyödyntämistä.

Maaseudulla älykäs erikoistuminen nostaa myös esille älykkään diversifoinnin tarpeen. Maaseutualueet ovat usein riippuvaisia yksittäisestä bialouden sektorista, jolloin alueella tarvitaankin erikoistumisen sijasta älykästä diversifointia – resurssien ja alueen vahvuuksien hyödyntämistä etenkin alueen päätoimialan lähi- ja tukialueille. Asheim ym. (2017) nostavat älykkään erikoistumisen rinnalle käsitteen ”*smart diversification*” eli älykäs diversifointuminen, joka kuvaa monella maaseutualueella todellista tarvetta aluekehityksessä varsin hyvin. Myös Ylinenpää ym. (2016, 14) varoittavat liiasta erikoistumisesta ja jäämästä vain yhden erikoistumisalan varaan.

Älykäs erikoistuminen tarjoaa maaseutualueille mahdollisuuksia saada toimijat mukaan osallistamaan prosessiin, jossa pienen kehittäjäryhmän sijasta alueen kehittämiseen saadaan mukaan merkittävästi kattavampi joukko alueen toimijoita. Erityistä huomiota on kuitenkin kiinnitettävä siihen, että älykästä erikoistumista ja prosesseja esiteltäessä vältetään monimutkaisten käsitteiden tuomat viestintähankaluudet – toimintamalli pitää voida esitellä riittävän selkeässä ja ymmärrettävässä muodossa. Prosessiin tarvitaan lisäksi asiantunti-

joita, jotka tuntevat sekä maaseutualueen haasteet ja mahdollisuudet että älykkään erikoistumisen toimintamallin myös käytännön tasolla. Isona haasteena on myös esitellä asia innostavasti ja siten, että toimijat sitoutuvat älykkään erikoistumisen tarjoamaan kehittämishaasteeseen.

Kansainväliset verkostot voivat tarjota monille maaseutualueille uusia yhteistyökumppaneita ja innovatiivisia hyviä käytäntöjä sovellettavaksi omalla maaseutualueella. Espanjan Sevillassa toimiva älykkään erikoistumisen alusta tarjoaa monille maaseutualueille luontevan kontaktipisteen kansainvälisten yhteyksien vahvistamiseen ja osaamisen syventämiseen.

Älykkään erikoistumisen strategiatyö ja toimintamallien kehittäminen tarjoaa jo tällä hetkellä Suomessa kiinnostavia hyviä käytäntöjä maaseutualueiden kehitykseen. Itä- ja Pohjois-Suomen alueiden ELMO-projektityö ja Lapin älykäs maaseutuklusteri ovat esimerkkejä toimintamallin konkreettisista soveltamismahdollisuuksista myös maaseutualueilla ja harvaan asutuilla alueilla aina kylätasolle asti.

Älykäs erikoistuminen tulee lähivuosina olemaan entistä suuremmalla painolla osa maaseutualueiden aluekehitystä. On todennäköistä, että toimintamalli on myös EU:n tulevalle ohjelmakaudella 2021–2027 merkittävässä roolissa EU:n ja alueiden välisessä yhteistyössä ja vuoropuhelussa. Älykäs erikoistuminen maaseutualueilla ansaitsee jatkossa entistä enemmän tutkimus- ja politiikkatarkastelua – aluetoimijoiden lisäksi myös kansallisella tasolla.

Lopuksi voidaan todeta, että Suomen maaseudulla ja harvaan asutuilla alueilla on paljon sellaista älykästä erikoistumista, jota ei tähän mennessä ole dokumentoitu älykkään erikoistumisen strategioihin. Nämä *de facto* älykkään erikoistumisen menestystarinat kannattaa kaivaa esille ja esitellä kannustamaan uusia toimijoita ja uusia hankkeita maaseudulla!

Lähteet

- ASE News 2017. Lappilaisia älykkään erikoistumisen menestystarinoita. Lapin liitto.
- Asheim, Bjorn, Markus Grillitsch & Michaela Trippel 2017. Smart Specialization as an Innovation-Driven Strategy for Economic Diversification: Examples from Scandinavian Regions. Teoksessa: Radosevic, Slavo, Adrian Curaj, Tadu Gheorghiu, Liviu Andreescu & Imogen Wade 2017. Advances in the Theory and Practice of Smart Specialisation.
- Da Rosa Pires, Artur, Martina Pertoldi, John Edwards & Fatime Barbara Hegyi 2014. Smart Specialisation and innovation in rural areas. S3 Policy Brief Series 09/2014.
- EU JRC S3 Platform 2018. Registered countries and regions in the S3 Platform. Saatavissa: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/s3-platform-registered-regions> (Viitattu 31.8.2018)
- European Commission 2018). Pilot action: Regions in Industrial Transition. Saatavissa: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/factsheets/2018/pilot-action-regions-in-industrial-transition (Viitattu 30.8.2018)
- Foray, Dominique, John Goddard, Xabier Goenaga Beldarrain, Mikel Landabaso, Philip McCann, Kevin Morgan, Claire Nauwelaers & Raquel Ortega-Argilés 2012. Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS3). European Commission.
- Foray, Dominique 2015. Smart Specialisation – Opportunities and Challenges for Regional Innovation Policy. Routledge.
- Foray, Dominique & Bart van Ark 2007. Smart specialisation in a truly integrated research area is the key to attracting more R&D to Europe. Teoksessa: Knowledge for Growth. European Issues and Policy Challenges, Vol.1, pp. 24–26.
- Lapin liitto 2013. Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma. Julkaisusarja: A37/2013. Rovaniemi 2013
- Lapin liitto 2018. Lapille tarjoutuu etulyöntiasema vaikuttaa EU-rahoitukseen! Saatavissa:<http://www.lappi.fi/lapinliitto/ajankohtaista/sisalto/-/view/417455> (viitattu 31.8.2018)
- Kuha, Rauno, Ville Hallikainen & Antti Hannukkala 2018. Aito arktinen maatalous: Lapin maatalouden nykytilanteen ja tulevaisuuden analysointia. Luonnonvarakeskus 12/2018.
- Morgan, Kevin 2016. Nurturing novelty: Regional innovation policy in the age of smart specialization. Environment and Planning C: Government and policy 0(0) 1–15.
- Mäenpää, Antti & Jukka Teräs 2018. In Search of Domains in Smart Specialisation: Case Study of Three Nordic Regions. In: European Journal of Spatial Development, Vol. 68, p. 1–20
- Nordland County Council 2015. Innovative Nordland – Innovation Strategy for Nordland 2014–2020.
- NSPA 2018. Presentation of the NSPA network. Saatavissa: <http://www.nspa-network.eu/> (Viitattu 30.8.2018)
- OECD 2017. OECD Territorial Reviews: Northern Sparsely Populated Areas. OECD Publishing, Paris.
- Region Värmland 2015. Värmland's Research and Innovation Strategy for Smart Specialisation 2015–2020.
- Rissola, Gabriel, Hank Kune & Paolo Martinez 2017. Innovation Camp Methodology Handbook: Realising the potential of the Entrepreneurial Discovery Process for Territorial Innovation and Development. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Teräs, Jukka, Alexander Dubois, Jens Sörvik & Martina Pertoldi 2015. Implementing Smart Specialisation in Sparsely Populated Areas. European Commission. Joint Research Centre. S3 Working Paper 10/2015.
- Teräs, Jukka & Antti Mäenpää 2016. Smart Specialisation Implementation Processes in the North. European Structural and Investment Funds Journal ESTIF 2/2016.
- Tilastokeskus 2018. Väestörakenne. Saatavissa: http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html (viitattu 3.9.2018)
- Timonen, Karetta, Anu Reinikainen, Keijo Siitonen, Pekka Myllylä, Sirpa Kurppa, Inkeri Riipi 2017. Vihreän talouden hajautetun, kestävä ja kilpailukykyisen toimintamallin määrittely ja pilotointi: Kokeilualustana Agrokasvu-toimintamalli. Luonnonvarakeskus.
- Virkkala, Seija 2015. Älykäs erikoistuminen ja alueelliset innovaatiojärjestelmät talouskasvun lähteenä. Talous ja yhteiskunta 3/2015 s. 42–46.
- Ylinenpää, Håkan, Jukka Teräs & Daniel Örtqvist 2016. Innovation Networks in Different Industrial Settings: From Flexible to Smart Specialization. European Journal of Spatial Development No 63 pp. 1–17.